

בין בכורה לבחירה הרב מואיז נבון

שמות פרק יא

(א) וַיֹּאמֶר יְקִיָּק אֶל מֹשֶׁה עוֹד נִגַע אֶחָד אָבִיא עַל פְּרַעֲה וְעַל מִצְרַיִם אַחֲרַי כִּן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשִׁלְחוֹ פֶלֶה גֵרֶשׁ יִגְרֶשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה. ... ט (ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כִּה אָמַר יְקִיָּק כְּחַצְת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: (ה) וּמַת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרַעֲה הַיֹּשֵׁב עַל כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הַרְחִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה: (ו) וְהִיְתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמְהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמְהוּ לֹא תִסֵּף: (ז) וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחָרֵץ כָּלֵב לִשְׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה יְקִיָּק בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: (ח) וַיִּרְדּוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לִי לֵאמֹר צֵא אֶתָּה וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרַי כִּן אֲצֵא וְיֵצֵא מֵעַם פְּרַעֲה בְּחָרִי אָף: ט (ט) וַיֹּאמֶר יְקִיָּק אֶל מֹשֶׁה לֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרַעֲה לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: (י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת כָּל הַמִּפְתִּים הָאֵלֶּה לְפָנֵי פְרַעֲה וַיַּחֲזֵק יְקִיָּק אֶת לֵב פְּרַעֲה וְלֹא שָׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ: פ

שמות פרק יב

... (כט) וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיְקַנֵּץ הַכֹּהֵן כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרַעֲה הַיֹּשֵׁב עַל כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה: ... (נא) וַיְהִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְקִיָּק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל צְבָאָתָם: פ

שמות פרק יג

(ב) קָדַשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְבַהֲמָה לִי הוּא:

רש"י שמות פרק יג פסוק ב

לי הוא - לעצמי קנייתים על ידי שהכיתי בכורי מצרים:

אבן עזרא - הפירוש הקצר שמות פרק יג פסוק ב

(ב) קדש לי כל בכור - כי כן כתוב: "כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי וגו'" (במדבר ג, יג). ואחר שיצאה הגזרה על כל בכור במצרים באדם ובבהמה ולא מתו בכורי ישראל, הם חייבים לפדות נפשם לתת כפרם לכבוד השם שפדם:

ספר החינוך מצוה יח - מצות קידוש בכורות

... משרשי מצוה זו, שרצה השם לזכותנו לעשות מצוה בראשית פרינו, למען דעת כי הכל שלו, ואין לו לאדם דבר בעולם רק מה שיחלק לו השם יתברך בחסדיו. ויבין זה בראותו כי אחר שיגע האדם כמה יגיעות וטרח כמה טרחים בעולמו והגיע לזמן שעשה פרי. וחביב עליו ראשית פריו כבבת עינו, מיד נותנו להקדוש ברוך הוא. ומתרוקן רשותו ממנו ומכניסו לרשות בוראו. ועוד, לזכור הנס הגדול שעשה לנו השם יתברך בבכורי מצרים, שהרגם והצילנו מידם. ...

שמות פרק יג

(יא) וְהָיָה כִּי יִבְאֵךְ יְקִיָּק אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי בְּאֶשֶׁר נִשְׁפַע לְךָ וְלְאַבְתָּיִךְ וַיִּנְתְּנָה לְךָ: (יב) וְהִעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם לִיקְיָק וְכָל פֶּטֶר שֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לִיקְיָק: (יג) וְכָל פֶּטֶר חֵמֶר תִּפְדֶּה בָּשָׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה:

רשב"ם שמות פרק יג פסוק יג

(יג) תפדה - לאחר שנתקדשו הלויים תחת כל בכור בשנה שנייה שהוקם המשכן, ולקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת וכת' ופדויו מבן חדש תפדה בערכך וגו':

(יד) וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחִזְק יָד הוֹצִיאָנוּ יְקִיָּק מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: (טו) וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פְּרַעֲה לְשַׁלְּחַנוּ וַיַּהַרְג יְקִיָּק כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לִיקְיָק כָּל פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה: (טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל יַדְכֶּה וּלְטוֹטְפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחִזְק יָד הוֹצִיאָנוּ יְקִיָּק מִמִּצְרַיִם: ט

חזקוני שמות פרק יג פסוק יד

... ד"א "מה זאת"- על פסח ועל מצה כבר שמענו טעם, אבל על פדיית הבן והבהמה לא שמענו, ואמרת אליו כי בחזק יד וגו', על כן שהציל בכורינו ובכורי בהמתנו אני זובח וגו'.

אור החיים שמות פרק יג פסוק יד

(יד) והיה כי ישאלך וגו'. פירוש בשעה שיראה בנך ענין פדיון בכור ...

ספר החינוך מצוה שצב - מצות פדיון בכור אדם

לפדות בכור אדם, כלומר שמצוה על כל איש מישראל שיפדה מן הכהן בנו שהוא בכור לאמו הישראלית, שנאמר [במדבר י"ח, ט"ו], "אך פדה תפדה את בכור האדם. ...". ועובר על זה ולא פדה בנו משהוא ראוי, כלומר משעברו עליו שלשים יום, אם מת קודם שיפדנו ביטל עשה זה, אוי לו שנשא עונו על נפשו. ואף על פי שאין למצוה זו זמן קבוע דבכל שעתא ושעתא אחר שלשים יום זמנה היא, אף על פי כן חכם לב יקח מצות, ויקדים ויעשה אותן מיד שאפשר לו וחפץ ה' בידו יצלת. ולפי הדומה שהאב חייב לעולם לפדות בנו ואפילו אחר שהגדיל הבן המצוה מוטלת על האב, וכמו שאמר הכתוב [שמות י"ג, י"ג] וכל בכור אדם בבניך תפדה, הרי שהטיל המצוה על האב, וכן נראה בקדושיך.

- קין והבל
- ישמעאל ויצחק
- עשיו ויעקב
- ראובן ויוסף (יהודה)
- מנשה ואפרים

EW Davies, The Inheritance of the Firstborn in Israel and the Ancient Near East

With regard to Ephraim and Manasseh, a theological motif is here evident, for the narrator intends to show that the divine principle of selection was not dependent on the conventional claims of human birth: it was for Yahweh alone to decide how the stream of blessing would move through history.

דברים פרק כא

(טו) כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשנואה: (טז) והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור: (יז) כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה: ט

Moreover, representing as he did the first of his father's 'procreative power', he was regarded as the primary guarantor of the future of the family line, and responsible for the preservation of the ancestral heritage. It was no doubt to ensure that these duties were effectively accomplished that the eldest son was given a privileged portion in the division of the family inheritance.

R. Riskin, Shmot

the first-born son does receive a double inheritance because he must often assume the burden of caring for the family if the father is no longer able to – a widespread phenomenon when life expectancy was a good deal lower than it is today.

משנה מסכת הוריות פרק ג

כהן קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר וממזר לנתין ונתין לגר וגר לעבד משוחרר. אימתי? בזמן שכולן שוין. אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ:

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עא עמוד ב

תנו רבנן: מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש, והוא אזלי כולי עלמא בתריה. כיון דחזיונה לשמעיה ואבטליון - שבקוהו לדידיה ואזלי בתר שמעיה ואבטליון.

בית הבחירה למאירי מסכת יומא דף עא עמוד ב

שמעיה ואבטליון שהיו גרים ובאים מבני בניו של סנחריב כמו שהוזכר במסכת גיטין נ"ז ב

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נט עמוד א

ויקרא פרק (יח:ה): "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּם הָאֲדָם וְחַי בְּהֶם אֲנִי יְקִיֵּץ." כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא "האדם". הא למדת: שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול! - התם בשבע מצות דידהו.

May 29, 1930 – Dec. 27, 2010

R. Riskin, Shmot, p.82

The slaying of the firstborn was a dramatic confirmation of the Divine desire for *meritocracy* (מְרִיטוֹקְרַטְיָה, שלטון המנוהל על ידי אנשים שנבחרו בזכות כישוריהם)

שמות פרק ד

(כב) וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲהַ כֹּה אָמַר יְקִיֵּץ בְּנֵי בְכָרֵי יִשְׂרָאֵל: (כג) וְאָמַר אֶלֶיךָ שְׁלַח אֶת בְּנֵי וְיַעֲבֹדְנִי וְתִמְאָן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנִי הֵרַג אֶת בְּנֵיךָ בְּכָרֶיךָ: